

Guida dig själv genom berget

Aeroseum och Bergets historia.

År 1940 startades verksamheten på den nyuppsatta flygflottiljen Kungliga Göta Flygflottilj F 9 på Säve. Omgående påbörjades utsprängning av en bergshangar. Den utsprängda ytan upptog 8000 kvm vilket då var unikt i världen. Anläggningen benämns gamla berget. Vid krigsslutet 1945 och efter atomvapnets införande i historien, fann man att man var tvungen att skydda flygplanen under jord i ett atomsäkert utrymme istället för som nu i markplan. Planering påbörjades och inom området fanns ett annat lämpligt berg för ändamålet.

1950 påbörjades arbetet med att spränga ut ett utrymme i Nya Berget och göra anläggningen atombomssäker. Anläggningen är 22000 kvm stor och djupet där verksamheten förlades är 28 m under bergets topp. Under hela byggnationstiden rådde fullständig sekretess, ända fram till 1998. Nere i berget var en division förlagd, vilket innebar ca 40 man samt ca 15 flygplan av typen J 29 "Flygande Tunnan". Vid invigningen 1955 var inte anläggningen fullt färdig. Arbeta med att färdigställa ett bränslelager pågick och djupt nere i berget vid sidan av hangarutrymmet monterades på plats 2 st bränsletankar. Den största tanken rymmer 700 kubikmeter och den mindre 550 kubikmeter. Alltså 1250000 liter flygbränsle.

Eftersom ingenting av verksamheten skulle ske utanför berget drogs ledningar upp till ett utrymme inne i berget där tankning skulle utföras. När tankanläggningen stod klar provtankades ett flygplan, men något gick snett och mycket bränsle kom ut på golvet i berget. En livsfarlig situation hade uppstått och genast förbjöds tankning inne i berget. I stället tankades flygplanen ute på "Plattan" från rulltankar som fylldes från tanklagret inne i berget. Fulltankade drogs sedan flygplanen ner i berget. År 1963 stod tanklagret färdigt för användning men redan 1969 lades flygflottiljen ned. Samma år 1969 flyttade 2 Helikopterdivisionen över från Torslanda och tog över Flygvapnets tomma lokaler.

Efter 1969 användes bergsutrymmet som ett lager för flygplan. Här stod ca 70 flygplan av typ J 35 "Draken" tätt packade utan vingar. En del skulle till skrot och en del var magasinerade i berget. År 1998 beslutade försvarsmakten att lägga ned berganläggningen. Vid denna tidpunkt fick dåvarande Chefen för 2 Hkpdv kommandörkapten Roger Eliasson kännedom om försvarets beslut. Roger Eliasson

hade en idé om ett intressecenter för flygintresserade och ansökte om att få avhemsiga och använda bergsutrymmet som skulle tömmas och lämnas. I absolut sista stund fick Roger tillstånd att prova sin idé och resten är historia. AEROSEUM VAR VERKLIGHET.

Utanför portarna ser du hur man tänkt inför ett anfall mot anläggningen. Två infarter som skulle avlasta tryckvågen mot portarna. Dessa två gigantiska portar, vardera 70 cm tjocka med en vikt vardera av 70000 kilo, går på en räls och dörrarna försvinner in i bergets sidor vid öppnandet.

Du ser också ett draperi. Vid Atombomslarm drogs draperiet ihop och skyddade då anläggningen mot det radioaktiva nedfallet. Efter ett anfall skulle draperierna spolas av med vatten. Innanför portarna stod flygplanen färdiga i hög startberedskap med en bogserbil kopplad framför. Piloten satt i flygplanet och chaufför med medhjälpare satt i bogserbilen som var av märket Volvo.

I de utrymmen som du ser på vänstra sida på väg ner i berget fanns materiel för att färdigställa flygplanen för nya aktioner, så när flygplanet kommer ner i berget var det klart att återta beredskapen för nya uppdrag. De gröna bågarna man ser i taket på väg ner i berget delade upp nedfarten i brandceller. Inuti bågarna fanns en asbetsduk monterad och vid brandtillbud fälldes denna duk ner. Således bildades en brandcell mellan två nedfällda dukar Utrymmet fylldes därefter med skum samt vattenbegöts och på det sättet släcktes branden. Berget har klarat sig från brand.

Objekt och utställningar!

1. Saab J 29 "Tunnan" och utställning om F 9

J 29 flög första gången 1 September 1948. Maskinen togs ur tjänst augusti 1976. Tillverkade antal: 661 st i olika versioner. 220 flygplan totalhavererade och 99 piloter miste livet. Den svenska jaktpiloten ansågs vid den här tiden vara världens skickligaste. Sverige var till numerären världens 4 största flygvapen vid denna tid. Vid sidan av J 29 ser du motorn som satt i dessa maskiner, framför står även en start/bogsertruck. Den hade två uppgifter. Dels skulle den bogsera upp flygplanet ur berget, dels under transporten leverera ström från en generator (som sitter på framdelen av trucken) som startade motorn på J 29.

2. Kalla kriget

I den här utställningen får du svar på hur tidsepoken "Kalla Kriget" började, och varför denna tid är så viktig för utformningen av berget och för vår samtid. Utställningen speglar några av de viktigaste händelserna i Kalla Krigets historia.

3. Saab J 35 "Draken"

Flög för första gången 25 oktober 1955. Totalt tillverkades 615 "Draken" i 10 olika versioner. Av dessa exporterades 63 st. Svenska Flygvapnet inköpte 533 st i sju versioner. Första överljudsflygningen med "Draken" den 26 januari 1956. Togs ur bruk 1999

4. Bergets uppbyggnad

Det tog fem år att bygga berghangaren. I denna fotoutställning med autentiska bilder kan du se hur det gick till att på denna korta tid, och med dåtidens hjälpmedel färdigställa en underjordisk berghangar på ca 22 000 kvadratmeter.

5. AJ-37 "Viggen"

Första flygningen med den här typen av maskin sker den 8 februari 1967, första exemplaret av totalt 329 levererade mottogs av Flygvapnet 1971. Togs ur bruk 25 November 2005. Denna individ är en SH-modell avsedd för havsövervakning. Försedd med kameror för att fotografera främmande enheter till havs.

6. Atombomben

Atombomben var det största hotet under Kalla Kriget. Denna utställning vill förklara lite om denna fruktade företeelse men också hur atomkraften kan användas i fredligt syfte.

7. Helikopter 1

Den första militära helikoptern i Sverige var Vertol 44 tidigare Piasecki H-21 Workhorse. De första togs i tjänst 1958 av det nyligen bildade Marinflyget. Helikoptern fick redan i USA smeknamnet "The Flying Banana", ett namn som följde med till Sverige i form av "Bananen" eller "Bananhelikoptern".

8. Helikopter 2, Aérospatiale Alouette

Första helikoptern med turbindrif, vilket reducerade vikten till hälften, samtidigt som den tog mera last och kunde stiga högre. I tjänst 1957-1988. Användes för transport, radarspaning samt räddningsuppdrag.

9. Helikopter 3, Agusta Bell 204 B

I försvaret från 1962-2001. Användes som transporthelikopter, flygräddning och sjuktransport mm. Aeroseums exemplar använt som lokal flygräddningshelikopter.

10. Polisflyget

Polisens helikopter verksamhet har sin huvudbas vid Säve flygplats. I utställningen ser du historien, utvecklingen och uppdragen som helikopter verksamheten vid Polisen har haft över tiden.

11. Helikopter 5 A, Hughes 269

I försvaret från 1962-1971. Användes för flygutbildning och transporter samt av Artilleriets eldledare för att leda in artillerield.

12. Helikopter 6. Agusta Bell 206

I försvarets tjänst 1968-2004. Flygutbildning samt transport. Individens ni ser var stationerad på isbrytaren Ymer och var med på en polarexpedition 1980. För varje uppdrag där en isbjörn bedövades klistrades en isbjörn på nosen av helikoptern. En isbjörn har en krona över sig. Då var HM Konungen med i helikoptern. Den sista har en gloria. Denna isbjörn drunknade, men togs upp på isbrytaren och finns på fotot i rutan. Björnen finns idag uppstoppad på naturhistoriska.

13. Helikopter 9 A, Messerschmitt-Bölkow-Blohm 105

Helikoptern användes bl.a för pansarbekämpning, därför finns pansarvärnsrobottrampor på sidorna, samt ett IR-sikte på taket. Modellen fasades ut och Aero-seum fick denna fullt utrustade helikopter. I bruk i försvaret 1987-2009.

14. Helikopter 10 P, Eurocopter AS 332 "Superpuma"

Typen ersatte helikopter 4 och användes i räddningsuppdrag samt Internationella uppdrag Var i tjänst mellan 1990-2015.

15. Nu har du kommit ner till den lägsta punkten i berget och befinner dig 28 meter under bergets topp

Hit bogserades flygplanen och ställdes på den runda skivan (igenmurad nu) med ett järnspett och handkraft kunde personalen vrida runt flygplanet dit man ville ha det. Du ser instick i berget som vi kallar skepp, där kunde personalen göra mindre reparationer, serva flygplanen eller endast "garagera" dessa. I berget finns det 6 sådana Skepp. På höger sida ser du en utställning om vårt Flygvapen och de olika stadier man gått igenom. Kartan visar var alla 21 flottiljer var belägna. Idag återstår endast 5 flottiljer i landet. Här finns också en utställning om STRIL (Stridsledning Luftförsvaret). Du kan även gå in och se hur de värnpliktiga hade det ute i fält. På din vänstra sida står en J 35 "Draken". Denna får du sätta dig i och känna hur arbetsplatsen för en stridspilot var. Innanför planet finns en utställning om Kustbevakningen och dess verksamhet. Den röda kabinen i taket föreställer en räddningshelikopter med en vinsch och räddningskorg. Här hissar vi upp barnen som kommer på besök i berget.

16. I skeppet ser du en Alouette som ser något begagnad ut.

Den har tjänstgjort på Jagaren Småland. Det trevliga med just den här individen är, att då Sveriges nyblivne världsmästare i tungviktsboxning, Ingemar Johansson återvände till Sverige, var det den här maskinen som hämtade honom på Torslanda flygplats, och transporterade honom till ett fullsatt Nya Ullevi.

17. Polishelikopter Bell 47 G

Detta är den första helikopter Polisen köpte in. Den är fortfarande Luftvärdig, dvs med en del service kan den åter flyga.

18. Saab A 32 "Lansen"

Användes av Flygvapnet åren 1956-1997. Första flygning med den här typen var den 3 November 1952. Det var många problem med maskinen, och stort manfall bland piloter och navigatörer, 55 piloter + 40 navigatörer omkom under åren maskinen var i bruk. 134 maskiner totalhavererade. Totalt tillverkades 450 "Lansen" i olika versioner. Fortsatt till höger ser du en jetmotor. Den svensktillverkade "Dovern" var avsedd för "Lansen", men efter en del problem med motorn användes istället en Rolls Royce Avon motor.

19. Simulatorhall

Här kan du "flyga" i olika flygplan, det finns 7 olika flygplanstyper att prova mot en separat avgift. Allt från propellerplan, jetplan och helikopter till passagerarflyg. Tala med personalen och boka tid för en upplevelse utöver det vanliga.

20. Helikopter 4, Boeing Vertol 107

Detta är den enda flygande Vertolhelikoptern i Europa. Den blev åter luftvärdig i November 2018. (Kan vara ute ur berget under sommarmånaderna)

21. Helikopterskepp

Aeroseum förfogar över tre Helikopter 4/Boeing Vertol 107. Helikoptern användes vid u-båtsjakt, räddning, skogsbrandssläckning och transporter. Tjänstgjorde inom försvaret åren 1963-2011.

22. Nu ser du ett likadant "rör" som du kom ner i berget genom

Röret användes som uttransport ur berget. Då högsta beredskap gällde stod här alltid minst två flygplan med piloterna redo i planet och starttruck kopplad till flygplanet. Trucken var bemannad med två personer, förare och mekaniker. Dessa satt i sina positioner i tvåtimmarspass. Vid larm öppnades portarna, och då börjar trucken att dra flygplanet ut ur berget. När planet är vid portöppningen ger piloten ett tecken till mekanikern i trucken, som startar generatoren och piloten startar flygmotorn. Väl uppe ur berget separeras flygplanet från trucken, och inom några minuter är planet i luften.

23. Skeppet in på din högra sida används av Göteborgs Veteranflygsällskap (GVFS)

Här arbetar man med att renovera och serva gamla flygplan till luftvärdighet. Bl.a. har dessa personer plockat ihop ett par GV-38 till flygande skick. GV-38 står för Götaverken 1938. Det byggdes 14 st flygplan på licens. När de var färdiga lyftes de från snickeriavdelningen ut på en ponton och bogserades till Torslanda där de provflögs. I veteranernas ägo finns för närvarande 2 färdiga GV-38 samt en som har påbörjat sin renovering. I skeppet finns även en del renoveringsobjekt. En del av dessa skall bli utställningsföremål. I taket hänger två segelflygplan

24. Gösta Fraenkels Gipsy Moth Major

Här kan du läsa om göteborgaren som fick ett flygplan i födelsedagspresent av sin mor. Läs också om kikhostepedemin som gjorde att han skapade sig ett namn och fick flyga mycket.

25. En replika av en Thulin Typ A

Planet byggdes till en filminspelning om den första kvinnliga piloten i Sverige, Elsa Andersson.

26. Café Markan

Här kan du stilla din törst och hunger med diverse godsaker. I hyllorna finns plastbyggsatser och leksaksmodeller av flygplan, DVD-filmer och böcker. Här finns också ett flygboksantikvariat där du kan fynda bland många ovanliga böcker.

27. På andra våningen finner du toaletter

På vägen dit ser du två öppna dörrar som innehåller i dörr ett, en kommandocentral och i den andra dörren en Stridslednings och Luftförsvarscentral.

28. Åter nere på golvet

Ser du barnens lek område. Här finns olika saker att ha roligt med för både stora och små.

29. Rymden

Utställningen visar främst "Hur 12 män hamnade på månen". Pionjäreerna under 50-70-talet samt nutid med ISS. Utställningen visar dessutom om våra närmaste planeter och varför vi har årstider.

30. Om kriget kommer

En utställning som visar folkhemmet under Kalla Kriget-perioden. Information och förberedelse för krig och evakuering fanns i alla hem.

31. Spioner/Stasi

Spioner - Under Kalla Krigets dagar var spioner en viktig underrättelsekälla för främmande makt. Alla spionerade på alla. En utställning om kända Svenska spioner och hur de blev värvade av utländsk makt.

Stasi - En utställning om övervakningssamhället i DDR (forna Östtyskland) under Kalla Krigets dagar. "Alla spionerade på alla" och rapporterade till statens säkerhetspolis, Stasi. Hur fungerar civilsamhället idag?

32. Filmvisning

Här ser du filmföreläsningar som rullar hela dagen och visar filmer om flyg. I skeppet kan stora event arrangeras för hundratals personer.

33. "KlätterViggen"

Sätt dig ner i en riktig "VIGGEN" och känn på känslan. Bästa gömstället på Aerozeum. Kryp gärna igenom motorrummet.

34. Vigenmotor

Motor till "Viggen" står vid sidan om planet.

35. Plastmodeller

Ta en stund och begrunda det enorma arbete en del volontärer gjort med att bygga dessa plastmodeller av all världens flygplan genom tiderna.

36. Motor SK 60

Du ser också en motor som funnits i vårt flyg vapens skolflygplan, SK-60. Tyvärr har vi inget helt plan av den modellen ännu. Här finner du också en Handikapptalett.

37. Jerker Berg

Här finns en utställning om en man som heter Jerker Berg och hans Trike. Jerker var rullstolsburen efter en olycka men det hindrade inte honom från att flyga. Han flög själv ner denna maskin till Säve och donerade den till Aerozeum. Tyvärr gick han bort för några år sedan. Här finns även ytterligare en " Drake" att kliva ner i för den som vill.

38. Luftbevakningstorn

Se också på "Luftbevakningstornet" som visar hur det såg ut i dessa torn. De fanns runt om i landet, och bemannades av för det mesta kvinnor som kallades "tornsvalor".

Nu har du gått runt i berget och det är vår förhoppning att du haft en trevlig stund hos oss.

Kom ihåg att sätta tillbaka häftet i stället där du tog det vid entrén.

**Tack för besöket och välkommen åter.
Karta över berget.**

